

**„Tiszteld a múltat, hogy érthesd a jelent,
és munkálhass a jövőn...”**

**Kodály Zoltán és Bartók Béla munkássága,
és a magyar népzenei hagyomány**

Bartók Béla és Kodály Zoltán, a Zeneakadémia két ifjú tanára

„A magyar népdal szép. Szép nekünk, magyaroknak. Szép másoknak is, vagy azért, mert kuriózum, az övéktől eltérő, vagy, mert olyan zenei jegyeket hordoz, melyeket valahonnan már ismernek. Alapvetően azonban nekünk szól. A mi belső húrjainkat pendíti meg. De nem biztos, hogy ösztönösen. Kevés az olyan ember, aki erre önmagától ráébred. Általában kell egy összekötő, egy rávilágító, egy megmutató mester, egy „guru”. Lehet ez barát vagy szülő, egy táncház vezető vagy muzsikus. De lehet egy zenetanár is, aki megértetheti tanítványival, hogy aki „meghallja” és „megérti” a népdal üzenetét, egész életére fel lesz vértézve a percértékű divatirányzatok ellen és olyan fogódzót, olyan biztos gyökeret, talajt épít ki magának, melyhez élete folyamán bármikor visszatérhet, amelybe bármikor belekapaszkodhat, és amelytől fontos kérdéseire bármikor választ kaphat.”

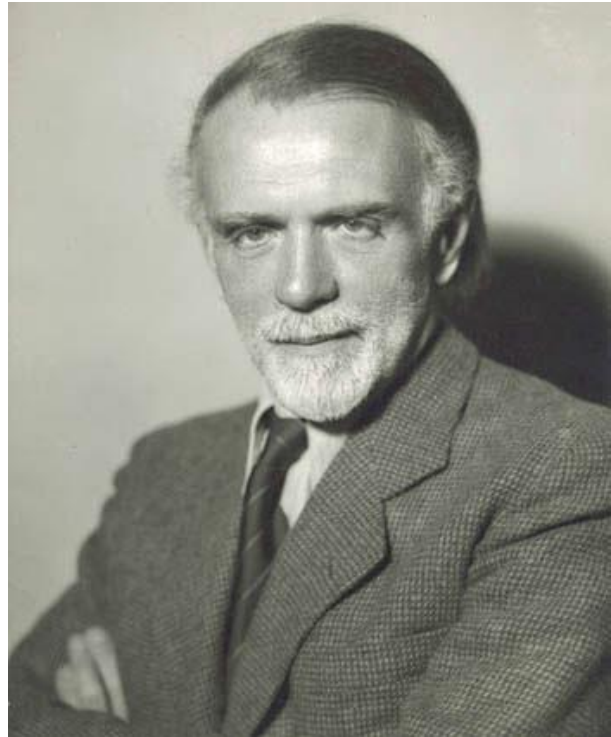
(Dr. Fehér Anikó: Miért szép a magyar népdal)

Kodály Zoltán élete, munkássága:

Kodály Zoltán 1882. december 16-án született Kecskeméten. Édesapja Kodály Frigyes, Nagyszombaton állomásfőnökeként tevékenykedett. Édesanyja Jalovetzky Paulina egy lengyel származású vendéglős lánya volt.

A galántai népiskolában (1888-1892) és a nagyszombati érseki főgimnáziumban (1882-1900) végezte alsóbb tanulmányait. 1900. június 13-án jelesen érettségizett. Szeptemberben került Budapestre, a Pázmány Péter Tudományegyetem magyar–német szakára, valamint az Eötvös Kollégiumba. Emellett beiratkozott az Országos Magyar Királyi Zeneakadémia zeneszerző tanszakára is. 1904 júniusában megkapta a zeneszerzői diplomát. Szeptemberben újból beiratkozott a Zeneakadémiára, önkéntes ismétlőként.

Doktori disszertációját a magyar népdal strófászerkezetéről írta 1906-ban. Ugyanekkor ismerte meg Vikár Béla fonogramgyűjteményét, s ennek hatására döntötte el, hogy falura megy népdalokat gyűjteni. Kutatásai elején ismerkedett meg a hozzá hasonló utakon járó Bartók Bélával, ekkor vette kezdetét életre szóló barátságuk. 1906-ban *Magyar népdalok* címmel tíz-tíz népdalt adtak ki közösen zongora kísérettel ellátva. Október 22-én mutatták be diplomamunkáját, a *Nyári estét*.

Ezután fél éves berlini és párizsi tanulmányútra indult, ahol megismerkedett Claude Debussy zenéjével. 1907-től a Zeneakadémia zeneelmélet-, 1908-tól a zeneszerzés tanárává nevezték ki.

1910. március 17-én, első szerzői estjén hangszeres kompozíciókkal állt a nagyközönség elé. Augusztus 3-án feleségül vette Sándor Emmát.

1909-1920 között kizárólag zongora- és zenekar-kíséretes dalokat, zongoraműveket és kamaradarabokat írt, ilyen például a *Szonátája* (1914), vagy gordonkára írt *Szólószonátája* (1915). Vokális alkotásaiban mindenekelőtt a magyar dalkultúra megteremtésére törekedett.

Nem véletlen, hogy egyik dalsorozatának a *Megkésett melódiákcím*et adta. Kodály ugyanis a magyar klasszikus költők: Arany János, Berzsenyi Dániel, Kölcsey Ferenc, Csokonai Vitéz Mihály, Balassi Bálint verseire írott

műveivel próbálta pótolni azt a dalkultúrát, amely még a költők életében nem létezett. De a kortárs irodalom is felkeltette érdeklődését: Ady Endre verseit éppúgy megzenésítette, mint barátja, Balázs Béla vagy Móricz Zsigmond alkotásait.

1919-ben Zeneakadémia, új nevén a Zeneművészeti Főiskola aligazgatójává nevezték ki. Bartók társaságában tagjai lehettek a Reinitz Béla vezette zenei direktóriumnak. 1920-1923 között nem írt új műveket. 1923-ban, két hónap alatt készítette el Pest, Buda és Óbudaegyesítésének 50. évfordulójára megrendelt *Psalmus Hungaricust*. Kodály pillanatok alatt Magyarország vezető zeneszerzőjévé vált. Munkásságát 1930-ban Corvin-koszorú kitüntetéssel ismerték el.

Kodály úgy döntött, hogy ezentúl gyermekkarok számára komponál műveket. A *Háry János*daljáték (1925-27), a *Marosszéki táncok* (1930), a *Galántai táncok* (1933). A Psalmus Társaságban már Európa és Amerika hangversenytermeibe is eljutott. A *Felszállott a páva*(1938-39) és a *Concerto* (1934) eleve külföldi megrendelésre készült: előbbi az amsterdami Concertgebouw, utóbbi a Chicagói Filharmonikusok ötven éves jubileumára.

A Kodály-írások új témája a zenei nevelés, amelyet ő „zenei belmisszióknak” tekintett. Felszólalt a magyar karének ügyében (1937), s felvettette az óvodai zeneoktatás ötletét is (*Zene az óvodában*, 1941). E munkával párhuzamosan számos pedagógiai művet tett az iskolások asztalára: elsőként a kétszólamú éneklésbe bevezető *Bicinia Hungarica* (négy kötet, 1937-1942) látott napvilágot. A harmincas-negyvenes évek fordulóján Kodály terve: az általános iskolai énekoktatás színvonalának emelése, a kormányzat és a főváros részéről is támogatást kapott. 1938-ban harminckét vezető értelmiségi társaságban, a Pesti Napló hasábjain tiltakozott a zsidótörvények ellen. 1940-ben Norvégia német megszállása feletti döbbenet hatására zenésítette meg Weöres Sándor versét, a *Norvég leányokat*. Forradalmi Petőfi-kórusai (*Csatadal*, *Rabházának fiai*, *Isten csodája*) pedig a magyar kulturális és nemzeti függetlenség eszméjét hirdette egy olyan korban, amely egyre inkább kiszolgáltatta magát az elnyomó német hatalmaknak.

1942-ben nyugalomba vonult, de folytatta a népzene tantárgy oktatását a Zeneakadémián; a kormány a Magyar Érdemrend középkeresztjével tüntette ki. A Magyar Dalegyesületek Országos Szövetsége az 1942-es évet Kodály-évvé nyilvánította. 1943-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1945-ben rendes tagjává választotta, 1946-1949 között igazgatója volt.

1944-ben és 1945-ben zsidókat próbált menekíteni. 1944-45 fordulóján végül Kodály is egy budapesti zárda pincéjébe kényszerült- itt keletkezett békéért könyörgő zenekarra, orgonára és kórusra komponált miséje a *Missa brevis*.

Feleségének halála után (1958. november 22.), 1959. december 18-án házasságot kötött a fiatal Péczely Saroltával.

A II. világháborút követően Kodály meghatározó szerepet vállalt az ország szellemi újjáépítésében. Számos közéleti feladatot kapott: a Magyar Művészeti Tanács és Zeneművészek Szabad Szervezetének elnökévé, valamint nemzetgyűlési képviselőjévé választották, s kinevezték a Zeneművészeti Főiskola igazgatósági tanácsának elnökévé.

Népzenei, zenepedagógiai konferenciákon vett részt, és nemzetközi kitüntetésekben részesült. Háromszor kapott Kossuth-díjat (1948, 1951, 1957). Kodály Zoltán 1967. március 6-án, reggel $\frac{3}{4}$ 6-kor, szívroham következtében hunyt el Budapesten.

Forrás: www.osztaly8a.eoldal.hu

Bartók Béla élete, munkássága:

Bartók Béla 1881. március 25-én született a ma Románia területén található Nagyszentmiklóson. Zeneszerető családban nevelkedett. Apja, idősebb Bartók Béla a város földműves-iskolájának igazgatója volt. Zongorán és csellón játszott, műkedvelő zenekart szervezett, sőt megpróbálkozott a komponálással is. Édesanyja, Voit Paula tanítónő volt és emellett jól zongorázott.

Bartók Béla ötévesen kezdte el a zongoratanulást, anyjától kapta első leckéit. A családfő korai halála (1888) után Bartók anyjával, hűgával és anyja nővérével együtt Nagyszöllőre költözött. Itt komponálta első zongoradarabjait. Gimnáziumi tanulmányait az 1891-1892-es tanévben Nagyváradon kezdte, majd a következő évben az erdélyi Besztercén folytatta, és a pozsonyi katolikus gimnázium diákjaként fejezte be.

1899-ben a Pesti Zeneakadémián Thomán István zongoraosztályában és Koessler János zeneszerzésosztályában folytatta tanulmányait.

Bartók zeneszerzői személyiségének és stílusának kialakulásában meghatározó jelentőségű volt a német klasszika és romantika, legfőképpen Brahms öröksége.

Zeneakadémiai stúdiumainak harmadik évében pedig Richard Strauss Imigyen szóla Zarathustra című szimfonikus költeményének első budapesti előadása lett döntő hatással fejlődésére. "Végre megpillantottam az irányt, amely újat rejt méhében" - írta később önéletrajzában.

Érett alkotói korszakát megelőző periódusának legfontosabb művei - "Kossuth" szimfóniai költemény nagyzenekarra (1903), I. szvit zenekarra (1905) - a nemzeti romantika, a verbunkos és a népies műdalirodalom stílusából táplálkoznak. Bartók alkotói pályáján az 1905-ös esztendő hozta meg a legjelentősebb fordulatot: Kodály Zoltán segítségével és útmutatásaival, hozzáfogott a mindaddig ismeretlen magyar parasztzene föl kutatásához. Fölismerte, hogy amit addig magyar népdalnak hitt, az voltaképpen a 19. század népies műdaltermése. 1906-ban Kodálllyal együtt adta közre első népzene-feldolgozásait: Magyar népdalok énekhangra zongorakísérettel.

Szlovák és román nyelvterületeken folytatott kutatások mellett 1913-ban Észak-Afrikában (Biskra) arab, majd 1936-ban törökországi útja során török népzénet gyűjtött. 1908-tól zenéjében is megjelentek a nem magyar dallamkincs hatásának nyomai. A népzénevel való szenvedélyes foglalatosság: az anyag gyűjtése, tudományos igényű rendszerezése, a korábban megjelent gyűjteményes kiadványok megismerése jelentette számára a kivezető utat az 1905. évi Rubinstein zeneszerzői és zongoraművészi versenyen Párizsban elszenvedett kudarc és Geyer Stefi hegedűművésznő iránt érzett viszonzatlan szerelme miatt az elszigeteltségből.

Az új, a nyugat-európai hatások mellett immár a népzene stílusjegyeire is támaszkodó zeneszerzői korszak műveinek sora az I. vonósnégyes-sel, vele párhuzamosan kisebb zongoradarabokkal (Tizennégy bagatell, Tíz könnyű zongoradarab)indult, 1911-ben az Allegro barbaró-val és a Balázs Béla misztériumjátékára komponált operával, A kékszakállú herceg várá-val zárult.

A népzene népszerűsítése és hiteles tolmácsolása érdekében fiatal muzsikussal, köztük Kodálllyal létrehozta az Új Magyar Zeneegyesületet, de a kísérlet a közönséggel való kapcsolatteremtésre újabb kiábránduláshoz vezetett. Bartók visszahúzódt a közszerepléstől, és az 1912-ben felvázolt Négy zenekari darab-ot követően zeneszerzőként is évekig hallgatott. 1915-ben zongoradarabokkal, népdalfeldolgozásokkal fogott hozzá újra a komponáláshoz. A következő évben befejezte II. vonósnégyes-ét és Balázs Béla táncjátékszövege nyomán második színpadi művét, A fából faragott királyfi-t, amelynek 1917-es budapesti bemutatójával nagy sikert aratott.

A következő évtized a külföldi hangversenykörutak időszaká volt. Ezekben az esztendőkbén vált Bartók előadóművészként és zeneszerzőként is világszerte ismertté, elismertté. 1921-ben megírta A magyar népdal című monográfiáját.

1923-ban Pest, Buda és Óbuda egyesülésének 50. évfordulója alkalmából fölkérésre ünnepi zeneművet komponál Tánc-szvit címmel, amelyet Kodály Psalmus Hungaricus-ával együtt mutattak be. Ebben az évben bontotta fel Ziegler Mártával 1909-ben kötött házasságát, és feleségül vette tanítványát, Pásztory Dittát.

1934 Bartók abbahagyta a zeneakadémiai zongoratanítást, és a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából beletemetkezett a magyar népdalok rendezésének, revideálásának, kiadásra történő előkészítésének munkájába. Befejezte V. vonósnégyes-ét, majd 1935 nyarán gyermek-, női- és férfikari műveket komponált. Az évtized második felében alkotta meg a Zene húros hangszerekre, ütőkre és cselesztára (1936), a Szonáta két zongorára és ütőhangszerekre (1937), a Hegedűverseny (1937-1938), a Kontrasztok (1938), a vonószekari Divertimento (1939) és a VI. vonósnégyes (1939) partitúráit.

1938-ban, az Anschlusst követően, kilépett az osztrák zeneszerzői egyesületből, és művei kiadására az angol Boosey and Hawkes kiadóval szerződött. 1940-ben feleségével együtt az Egyesült Államokban keresett - reményei szerint ideiglenes - lakhelyet. Amerikai évei állandó és egyre súlyosbodó betegeskedés, nélkülözés közepette teltek el. 1943 februárjában előadások sorát kezdte meg a Harvard Egyetemen az új magyar zene kérdéseiről, de az előadás-sorozat egészségi állapota hirtelen rosszabbodása miatt félbe kellett szakítania.

Bartók 1945. szeptember 26-án halt meg New Yorkban.

Ifj. Bartók Béla az apja New York-i sírjánál

Bartók Béla a 20. század egyik legnagyobb zeneszerzője. Életművéből nyilvánvalóan zenéje a legjelentősebb, de zeneszerzői munkássága mellett népzene-kutatói tevékenysége is fölmérhetetlen hatással volt kortársaira és az utána következő nemzedékekre. Művészete és tudományos teljesítménye nemcsak a magyar és az európai zenetörténet, hanem az egyetemes kultúra szempontjából is korszakalkotó jelentőségű.

Forrás: <http://www.origo.hu>

Magyar népzene:

A magyar népzene kutatás egy-egy népdal följegyzésével már évszázadokkal ezelőtt elindult, de ezek jelentéktelen egyedi esetek voltak csupán. A szervezett népzene gyűjtés 1896-ban indult Vikár Béla kezdeményezésére, aki a módszertani alapokat lefektette.

Az ő nyomdokain haladt tovább Lajtha László, Bartók Béla és Kodály Zoltán. Nekik köszönhetően a magyar népzene kutatás a kezdetektől a világ legmagasabb színvonalán állt, és ez a kezdeti magas színvonala mind a mai napig megőrződött.

Bartókék nem csak a gyűjtésben, hanem az osztályozásban, a kutatásban, rendszerezésben és a gyakorlati felhasználásban is jelentőset alkottak. Kialakult a népdalok osztályozási rendszere. Figyelembe véve a magyar nyelvterületen gyűjtött dallamok hihetetlenül nagy számát, ez emberfeletti munka volt. Csak Bartókék kb. 40 000 népdalt gyűjtöttek. Mára ez a szám 300 000-re növekedett, melyből „csak” 150 000 lejegyzett.

Bartók és Kodály is fölhasználta a népzene műveiben, ezzel a magyar népzenei kincs egy részét az egyetemes emberi műveltség részévé tette.

Tájegységek szerint négy vagy öt területileg elkülönülő stílust ismerünk. Az öt dialektuson belül további tájegységekre lehet bontani a dallamokat:

1. Dunántúli
2. Felső-magyarországi
3. Tisza-vidéki vagy alföldi
4. Erdélyi
5. Moldvai, amelyet néha az erdélyihez sorolnak

Előadásmódja szerint három csoportba osztható a magyar népzene:

1. Csak énekelt dallamok
2. Énekelt és hangszeren is előadott dallamok
3. Csak hangszeren játszott dallamok

Hangszeres együttes szerint:

Alkalmi együttesek

Alkalmi együttesek azok, amelyeknek nincs hagyományosan meghatározott fölállása, létszáma. Pl.: citeraegyüttesek.

Nagyajtai Áfonya citeraegyüttes

Állandó együttesek

Az állandó együttesek tagjai félhivatásos vagy hivatásos zenészek. A hangszerösszeállítás, létszám, és játéktípus nagyobb területi és hagyománybeli egységet mutat.

Tiszavasvári – Búdszentmihály - Kálniczki zenekar

1. Hagományos, de ma már nem jellemző fölállások: klarinét-dob, hegedű-duda stb.
2. Egynemű hangszeregyüttesek: vonós zenekar (hegedű-brácsa-bőgő), rezesbandák, tamburazenekarok.
3. Vegyes felállású bandák: vonós-cimbalom, vonós-pengetős, fúvós-pengetős-dob stb.

Előadók szerint

Előadók szerint cigánybandákat ill. parasztszervezeteket különböztetünk meg.

Cigánybandák

Hivatásos zenészekből állnak, megrendelésre, a megrendelő igényei szerint zenélnek. Emiatt a divatváltozásokat gyorsan követik, kevésbé hagyományőrzők.

A különböző etnikai csoportok igényeit egyaránt kiszolgálják. A hangszerösszeállítás a helyi igényekhez igazodik.

Kolozsvári cigányzenekar az 1890-es évekből

Parasztbandák

A parasztszervezetek nem hivatásos zenészek, emiatt nem követik olyan gyorsan a divatot, hagyományosabban, népiesebben játszanak. Műkedvelők lévén a képzetesebb, technikásabb cigánybandákat utánozzák.

Az Úri Banda (műkedvelők zenekara) 1900 előtt. (Forrás: Kecskemét Anno... Képek a régi Kecskemétről. Írta és szerkesztette: Székelyné Kőrösi Ilona) Kecskemét, 1998. 117. o.

Népdal –rendek

A népdalok rendszerezési módjai. Valamennyi eddigi rend megegyezik abban, hogy egy szádra igyekeznek fűzni a népdalokat, hogy a „hasonlóak” egymás mellé kerüljenek. A más szempontok szerinti keresést mutatók biztosítják.

A Járdányi-rendtől kezdve a rendek a népdalokat bizonyos ismérvek alapján kategóriákba, ún. *típusokba* sorolják, és a rendezést már csak a típusokra alkalmazzák.

Módosított Krohn-rend

Kodály Zoltán és Bartók Béla a Ilmari Krohn(**de**) finn népzene kutató által kidolgozott rendet alkalmazta a magyar népdalokra. A Krohn-rendet forrásból ismerték:

- Ilmari Krohnnek 1903-ban a *Sammelbände der Internationalen Musikgesellschaft* c. folyóiratban megjelent *Welche is die beste Methode, um Volks- und volksmäßige Lieder nach ihrer melodischen (nicht textlichen) Beschaffenheit lexikalisch zu ordnen?* című tanulmánya
- a Krohn által szerkesztett és 1904-től kezdve *Suomen Kansan Sävelmiä* címmel kiadott finn népdalösszkiadás II. sorozatának előszava.

A Bartók és Kodály által módosított Krohn-rend szempontjai:

- a sorok száma
- a sorok záró hangja (kadencia)
- a sorok szótagszáma
- a dallam ambitusa (hangterjedelme)

Bartók-rend

A népdalokról szóló első összefoglaló munkát Bartók adta közre 1924-ben *A magyar népzene* címmel. Leíró–rendszerező, azaz tipológiai megközelítésmódot alkalmazott. Formai alapon a népdalokat három nagy stíluscsoportba osztotta:

- A. Régi stílus
- B. Új stílus
- C. Vegyes stílus

A dallamok csoportosításának fő szempontjává a magyar, illetve idegen eredetet vette. Ez alapján az A és B csoport a magyar dallamfejlődést tükrözi, míg a C az idegen dallamokat és a mődalok hatását. A három stíluscsoporton belül:

- alkalmazkodó és nem alkalmazkodó ritmus (de csak az A és C stílusban)
- stílus (a fenti három valamelyike)
- szótagszám
- a sorok ritmusképlete (szótár alapján)
- kadencia
- ambitus

Bartók kezdeményezte a *Magyar Népdalok* (egyetemes gyűjtemény) kiadását, de a háború közbeszólt, és Bartók halála miatt ez kiadatlan maradt. Jelenleg a Zenetudományi Intézet népzenei gyűjteményének elkülönített részét képezi. A rend megtalálható az interneten. A 2017-ben megjelent második, átdolgozott kiadás^[1] jól sikerült, számos korábbi hibát és kényelmetlenséget megszüntetett.

Kodály-rend

Kodály 1937-ben megjelent *A magyar népzene* című tanulmányában már történeti–összehasonlító alapon, tehát filológiaiailag rendszerezte a dallamokat. A háború után rohamosan szaporodó anyagra való tekintettel, terjedelmi okokból elvetette Bartók egyetemes kiadványtervét, és a szótárszerű kialakítást ösztönözte. Ennek kialakítását azonban nem vállalta, azt tanítványaira hagyta, ezért nem is lehet lezárt egészret képező Kodály-rendről beszélni. Ő maga végig a módosított, általa leegyszerűsített Krohn-rendben tartotta a saját gyűjteménypéldányát:^[2]

- kadencia
- szótagszám
- ambitus

Bartók gyűjteményéhez hasonlóan a 28 000 rendszerezett dallam a Zenetudományi Intézet népzenei gyűjteményének zárt egységként kezelt része. A rend 8000 dala megtalálható az interneten.^[3] A fejlesztőtől 2016 őszén telefonon kapott információ szerint az internetes változat teljes újraprogramozása folyik.

Járdányi-rend

Az új, a dallamvonalak hasonlóságát figyelembe vevő rendszert Járdányi Pál dolgozta ki, és *A magyar népdaltípusok* című munkájában ismertette. Korai halála azonban megakadályozta abban, hogy módszerét gyűjteményen kipróbálhassa. Munkájának eredményei beolvadtak a ma használatos népzenei típusrendbe.

Népi hangszerek:

- Deszkadob
- Köcsögduda
- Facimbalom
- Csengő
- Kolomp
- Citera
- Cimbalom
- Tambura
- Tekerő
- Hegedű
- Brácsa
- Bögő
- Cselló
- Magyar duda
- Klarinét
- Trombita

Forrás: hu.wikipedia.org

Készítette: Dienes Rebeka Eszter 12.B osztályos tanuló (7814 Ócsárd, Dózsa utca 5/C)
**BAPTISTA SZERETETSZOLGÁLAT EJSZ SZÉCHENYI ISTVÁN GIMNÁZIUMA, SZAKGIMNÁZIUMA,
ÁLTALÁNOS ISKOLÁJA ÉS SPORTISKOLÁJA 7621 PÉCS, KIRÁLY U. 44.**

Felkészítő tanár: Wéber-Simon Krisztina – ének tanár

